

bilis quodammodo facta est, et floribus, ceterisque viventibus ornata: ergo informitas huic ornamento opposita tempore praecessit: et idem cum proportione est de ceteris elementis; nam opera sex dierum successive sunt facta, et per illa ornata sunt elementa: quae informitas opposita tempore praecessit. Quomodo autem hoc in celis locum habeat explicando opera singulorum dierum trademus. Dicimus autem tempore praecessisse, quia regulariter, ac fere in omnibus proprium tempus praecessit: respectu vero alieujus formae accidentalis potuit per solum instans praecedere informitas, ut respectu localis motus, si per illum dicatur primum mobile aliquo modo ornatum et formatum: tamen illa etiam est antecessio non tantum secundum ordinem naturae, sed secundum veram realem existentiam, et durationis principium, quod hic etiam sub temporali antecessione comprehendimus.

21. *Quo pacto D. Thomas Augustinum cum aliis Patribus circa formationem vel informationem materiae concordet.* — Notare autem oportet D. Thomam in illo articulo juxta hanc assertionem, seu quartum corollarium, concordiam facere inter Augustinum et alios Patres; nam Augustinus dixit informitatem materiae, seu mundi tantum ordine naturae: alii vero Patres dixerunt, etiam tempore praecessisse. *Sibi tamen (inquit D. Thomas) non omnino repugnant, quia Augustinus de informitate substantiali locutus est, alii vero Patres de accidentalibus.* Verumtamen, ut ipsem D. Thomas tacite animadvertis, licet in informitate substantiali non sit contradictio inter dictos Patres, sed tantum quedam diversitas, nihilominus in accidentalibus negari non potest, quin contraria docuerint: omnes enim docent materiam non esse factam sine forma substantiali: imo factam esse sub formis coeli et elementorum expresse docent Basilius et Chrysostomus, homil. 2, et Ambrosius, lib. 1, Exaemer., cap. 8, et alii supra allegati; et consentit Augustinus, qui addit subtilitatem de prioritate naturae materiae informis, etiam quod hanc substantialiem informitatem, de qua prioritate reliqui Patres nihil dixerunt, nec contradixerunt. Et idem intelligendum censeo de informitate quoad proprietates connaturales, quamvis de illa dicti Patres expresse non tractaverint. In accidentalibus autem informitate terrae, et aliorum elementorum Augustinus aperte docuit contra sententiam priorum Patrum: nam illi docuerant terram prius tempore fuisse inanem et vacuam, seu invisibilis

lem et incompositam, et sic de ceteris elementis: Augustinus autem etiam in hoc tantum ordinem naturae agnovit, et in hac parte antiquorum sententiam nos probamus, propter ea, quae hactenus diximus.

22. *Ad primam rationem in num. 1.* — Neque obstant rationes dubitandi in principio posita. Ad primam ex loco Ecclesiastici 18: *Creavit omnia simul*, prima responsio est, particulam, *simul* non dicere mensuram durationis, sed communitatem sine exceptione, id est, omnia sine ulla exceptione a Deo creata sunt. Secunda responsio est, licet *simul* accipiatur pro eodem instanti, seu simultate durationis, intelligendum id esse tantum de his, quae per propriam creationem facta sunt: quidquid enim Deus ex nihilo, et proprie, ac immediate creavit, simul creavit: secus vero esse de ceteris, quae vel per transmutationem unius rei in aliam produxit, vel per accidentalem mutationem perfecit. Altero enim ex his modis facta sunt omnia sex dierum opera; in primo vero instanti simul Angeli, et omnia simplicia creata sunt, illa enim tantum per immediatam et propriam creationem facta; neque in his annumeratur anima rationalis, quia licet proprie creetur, non sine prævia dispositione materiae creatur.

23. *Ad secundam ibidem.* — Ad secundum ex verbis illis, *In principio creavit Deus coelum et terram*, Chrysostomus quidem ibi citatus videatur sentire, in illis verbis summatim comprehendendi omnia opera sex dierum, non quia simul sint facta, sed quia integrum opus successive factum prius in summa quasi uno verbo dicitur, et postea per partes digeritur; juxta quam expositionem particula, *in principio*, non dicit indivisibilem mensuram primæ creationis, nec verbum *creavit*, dicit tantum rigorosam creationem, sed omnem operationem illo primo tempore factam. Nos autem supponimus ex dictis, et illud *principium* fuisse indivisibile initium omnis create durationis, et veluti adequata mensura propriæ creationis, quae per verbum *creavit* significata est. Quibus suppositis, respondemus, sub illis duobus modis comprehendi quidem totum mundum ut per veram creationem factum est, seu quatenus ex Angelis, et corporibus simplicibus constat, sub extremis media corpora comprehendendo: non vero comprehendendi mixta proprie, et ut actu producta, sed ad summum in potentia, ut Gregorius 32, Moral., supra citavi, significat; nec refert, quod in aliis locis Scripturae sub nomine *coeli et terræ*, etiam mixta, et alia opera com-

prehendantur, quia cum haec significatio non sit explicita, sed implicita, potest major et minor esse: qualis autem sit, ex materia subjecta et ex antecedentibus vel consequentibus colligendum est: in dictis autem verbis Genesis ex materia ipsa constat, tantum esse sermonem de simpli mundi creatione, et ex particula *in principio*, et ex verbis subsequentibus satis declaratur de solis simplicibus esse sermonem: in aliis vero locis ex circumstantiis, et aliis verbis constat esse sermonem de cœlo et terra, ut jam sunt completa et ornata per sex dierum opera, et ideo non est de illis similis ratio.

24. *Ad tertiam rationem solutio uberior remittitur.* — *Compendio tamen solvitur.* — In tertio argumento petuntur graves difficultates de operibus primi, secundi et quarti diei: a quibus illud argumentum sumitur, et ideo non potest exacte dissolvi, donec de illis operibus tractemus, quod in suum locum reservamus, ne omnia confundamus, et nunc breviter imprimis dicimus, easdem fere difficultates ab Augustino et aliis esse solvendas; nam licet Augustinus dicat, omnia facta esse simul, dividit autem per dies per ordinem ad cognitionem angelicam, ut mox dicam: nihilominus ab illo interrogabimus, quomodo potuerit Angelus cognoscere vespertina, aut matutina cognitione coelum factum prius etiam natura, quam cognoverit illud stellis ornatum, cum stellæ pars sint coeli, et non possit totum integrum, et prout in se est, videri sine partibus; itaque eadem est difficultas, si firmamentum esse coelum ipsum, et stellas secundum substantias earum accipiamus, an vero aliter sint illa opera exponenda postea videbimus. Deinde addimus, argumentum illud cum sua confirmatione convincere, coelos in primo instanti creationis sue fuisse factos sine informitate substantiali tam essentiali, quam integrali, et sine informitate, quae in parentia alicujus proprietatis naturalis et intrinsecæ consistat, et nihilominus dicimus opera illorum trium dierum successu temporis esse facta, et per illa fuisse formatos coelos, seu ornatos ab aliquo defectu, seu informitate accidentalis: qualis vero haec fuerit, et quomodo littera Genesis de illis diebus intelligenda sit, postea dicemus.

25. *Ad quartam rationem in n. 3, responsio.* — Quartum argumentum postulat, cur voluerit Deus successive et morose consummare universum quoad mixtorum productionem, et illam mundi dispositionem, quae ad habitacionem et conservationem mixtorum ordinatur. Ad quod respondemus imprimis, licet nulla

alia ratio a nobis reddi posset præter Dei liberam voluntatem, eam nobis sufficere, cum in Scriptura simpliciter ac proprie intellecta, ita fecisse narretur. Deinde dici potest ex Ambroso, 1, Exaemer., cap. 8, simul cum potentia voluisse Deum suam libertatem et dominium ostendere; et ideo quædam prius, quædam posterius, prout voluit, effecisse; item non uno tantum modo, sed pluribus voluit potestatem et dominationem ostendere, et ideo quædam sine præacente materia creavit, simul materiam ipsam concreando, quædam vero ex præacente materia alio modo, sibi etiam proprio, procreavit, subito, et per solum suum imperium materiam transmutando, et ex uno aliud procreando longe altiori modo, quam per agentia creata possit id fieri. Præterea quoniam perfectio universi duplex est, una absoluta et secundum se, alia respectiva, et in ordine ad mixtorum conservationem et generationem, et ideo in ipso creationis tempore voluit ostendere, quæ perfectio sit connaturalis universo secundum se spectato, quæ vero dispositio secundum sapientissimam ordinationem, ad mixtorum procreationem, et præsertim ad hominum beneficium illi conveniat; et ideo prius in momento mundum in sua simplici perfectione quasi per absolutam potestatem creavit, postea vero more sapientissimi artificis illud ad hominis conditionem dispositus. Denique id etiam fieri potuit propter nos, partim ut simplicius crederemus, et intellectum subjiceremus in obsequium solius fidei etiam in opere creationis, tum ut distinctius et melius intelligeremus, quam sapienter Deus omnia disposuerit, quam fortiter in numero, pondere et mensura, sicut ea dispositi, ita sustineat. Addit Ambrosius, libro secundo, de Cain et Abel, cap. 6, in principio: *Utique simul omnia fieri jubere potuit Deus, sed distinctionem servare maluit, quam nos in omnibus negotiis imitaremur;* et similem rationem habet, lib. 1, Exaemer., cap. 8, et plures videri possunt in Chrysostomo, homil. 3, in Gen., Nazianzeno et Niceto, orat. 43, in Novam Dominicam.

CAPUT XI.

AN SEX DIES CREATIONIS MUNDI NATURALES, SEU MATERIALES, AN SPIRITUALES, SEU INTELLIGIBILES FUERINT.

1. *Dubium separabat Augustinus in præsenti questione.* — *Magis tamen inclinat in partem*

posteriorem. — *Fundamentum Augustini.* — In hoc capite distinctius a nobis tractanda est et expendenda sententia Augustini de sex diebus, in quibus creatus et ornatus dicitur mundus, de quibus diebus idem Augustinus, lib. 41, de Civit., cap. 6, dixit: *Qui dies cuiusmodi sunt, aut per difficile nobis, aut etiam impossibile est cogitare, quanto magis dicere.* Et ideo alio loco profitetur, se magis inquirendo, quam definiendo procedere, in *Inperfect. super Genes.*, cap. 1 et 2, ubi etiam confessionem fidei præmittit, ne ab aliquo erroris argui possit, et lib. 1, *Genes. ad litter.*, cap. 8 et 20, nihil temere affirmandum dicit, sed absque præjudicio melioris sententiae loqui; quia vero ipse in eam inclinavit sententiam, quae affirmat opera illis diebus producta non per successiōnem temporis, et durationis, sed simul facta esse, ideo coactus est dies illos aliter interpretari, et in mentibus sanctorum Angelorum illos collocare, et consequenter illos distingue re secundum quendam ordinem dignitatis rerum, quae in ipsis facta narrantur, non secundum ordinem prioris, et posterioris in duratione. Fundatur autem hæc Augustini sententia in distinctione duarum cognitionum, quasiponebit in mentibus angelicis, quas vespertinam et matutinam vocat, ut ex professo tractat, lib. 4, *Genes. ad litteram*, a capit. 22, usque ad nonnulla capita lib. 5, et lib. 11, de Civit., cap. 7 et 29, et aliis locis citandis, et ideo ad intelligendum ejus sententiam, et ferendum de illa judicium, operæ pretium existimamus, paulo diligentius distinctionem illam, ejusque membra juxta mentem Augustini exponere, quod per nonnulla dubia distinctius fiet.

2. Dubium primum circa dictum fundamentum. — *Quid certum sit in hoc dubio.* — Primum ergo dubium sit, an cognitionem matutinam in sola visione clara divinae essentiae Augustinus posuerit. In quo unum videtur certum, nimirum Augustinum posuisse cognitionem matutinam in visione clara Dei. Hoc enim omnes theologi allegandi fatentur, et expressis verbis ejusdem Augustini probari potest. Id enim prius significat, libro undecimo, de Civ., cap. 7, et in 29 magis explicat, dicens: *Angeli sancti non per verba sonantia Deum discunt, sed per ipsam presentiam immutabilis veritatis;* et infra: *Ipsam quoque creaturam melius ibi, hoc est in sapientia Dei tanquam in arte, qua facta est, quam in ea ipsa sciunt, ac per hoc et seipsos illi melius, quam in seipsis, quamvis etiam in seipsis.* Facti sunt enim, et aliud sunt, quam ille, qui fecit. *Ibi ergo tan-*

4. Bonaventuræ resolutio. — Merito tamen

quam in cognitione d'urna, in seipsis autem tanquam in vespertina, sicut supra jam diximus. Quæ repetuntur, in *Dialog. cum Orosi.* 63, *Quæstion.*, in quest. 26, Augustino attributo, et plane ex sententia Augustini, esto illius non sit opus; et lib. 4, *Genes. ad litter.*, capit. 23, disertissime ait: *Multum interest inter cognitionem rei cuiusque in Verbo, et cognitionem in natura ejus, ut illud merito ad diem pertineat, hoc ad vespertinam: et cap. 24: Cum sancti Angeli semper videant faciem Dei, verboque unigenito filio sicut Patri æqualis est, persuuantur, proculdubio universam creaturam, in qua et ipsi sunt principaliter conditi. in ipso Verbo Dei prius noverunt, ac deinde ipsa creatura, etc.*; et infra: *Ibi ergo tanquam per diem, hic autem tanquam per vespertinam; et idem sepius in sequentibus repetit.* De hac ergo parte affirmante nullum potest esse dubium in sententia Augustini, illamque iterum paulo post confirmabo.

3. Quid item incertum. — *Resolutio Scoti.* — *Rejicitur.* — Difficultas autem est de alia parte excludente omnem aliam matutinam cognitionem, multi non theologi non tantum in visione beatifica, sed etiam extra illam ponunt cognitionem matutinam angelicam, non tamē eodem modo. Primo enim Scotus, in 2, distinet. 3, quæst. 9, alias quæst. 4, 2 partis distinctionis § *Ad questionem*, præter visionem beatam ponit in Angelis cognitionem abstractivam, et quidditativam Dei per propriam speciem essentiae Dei, et hanc dicit etiam esse cognitionem matutinam. Et probat, quia omnes Angeli in primo instanti cognitionis habuerunt cognitionem matutinam: ergo non potest esse nisi ista. Consequentiam supponit ut claram. Antecedens vero probat, quia cognitione matutina est prior quam vespertina, secundum Augustinum: sed Angeli in primo instanti habuerunt cognitionem vespertinam, ut per se claram est: ergo et matutinam. Sed haec sententia supponit falsum, quia nulla est talis scientia abstractiva Dei, ut superiori tract., libr. 2, a nobis ostensum est, et quod certius est, nulla est apud Augustinum mentio talis scientiae abstractivæ, et multo minus sub nomine matutinæ, aut diei, vel mane apud ipsum invenitur: et sane non bene inter se convenient abstractiva cognitione, et matutinam, nam hæc dicit clarissimam cognitionem, ex mente Augustini, alia vero longe decoloratior est, ut idem Augustinus loquitur. De fundamento vero Scoti dicemus infra.

non prolatur a Tarantasia. — Aliter Bonaventura, in 2, dist. 4, art. 3, q. 4, distinguit duplice cognitionem matutinam, unam in Verbo per visionem beatam, aliam per species et illuminationes procedentes a Verbo, et hanc secundam ponit, ut aliquam cognitionem matutinam habere potuerint Angeli in sua creatione, quando nondum erant beati. Quam distinctionem ex Petro de Tarantasia refert Carthusianus, in 2, d. q. ult. Addit tamen, non probasse illam, et merito, quia cognitione creaturarum per species earum non transcendent cognitionem vespertinam; quod est evidens secundum mentem Augustini, ubique enim dicit, per matutinam scientiam cognosci res in Verbo tanquam in arte increata, per quam facta sunt. Deinde est evidens ratio, quia vel illa cognitione matutina per illuminationes extra visionem Verbi, quam habuerunt Angeli a principio, erat supernaturalis, vel naturalis. Non primum, quia illa solum esset cognitione fidei, quæ matutina dici non potest; item quia illa cognitione mansit in Angelis malis, licet per peccatum obsecrata, ut idem Bonaventura dicit: at in malis Angelis non mansit cognitione supernaturalis. Si autem fuit naturalis, fuit per naturale lumen angelicum, et per species inditas rerum cognoscendarum: hæc autem est cognitione in proprio genere, ac proinde vespertina, juxta doctrinam Augustini. Nihilominus tamen divus Thomas, 4 part., quæstion. 62, articul. 1, ad 3, illam distinctionem attigit, et non reprobatur. Dicit enim Angelum intra naturalem ordinem posse creaturas cognoscere, vel tantum in seipsis, et sic esse vespertinam cognitionem, vel in Deo, et hanc esse matutinam respectu prioris, licet comparatione alterius matutinæ per visionem in Verbo decoloratior, seu improppria sit. Unde significat Angelum per scientiam naturalem et supernaturalem cognoscere res in Verbo, et indicat utramque esse cognitionem matutinam, alioquin argumentum non solvit, quod in hoc nitebatur, quod secundum Augustinum Angeli habuerunt cognitionem matutinam statim a principio creationis. Verumtamen D. Thomas in aliis locis, ubi ex professo rem tractat, non ponit cognitionem matutinam, nisi in clara Dei visione, præsertim 4 p., q. 58, art. 6 et 7, et in dieta solutione nunquam dixit, cognitionem naturalem rerum in Deo esse matutinam. Imo in fine solutionis concludit de visione beata, et hæc proprie est cognitione matutina. Fateor tamen in hoc sensu solutionem non satisfacere argumento, quod difficillimum

est in sententia Augustini, ut infra dicam, et in illa solutione videtur voluisse D. Thomas pro sua modestia subterfugere vim argumenti potius, quam aperte Augustinum inconstantiae arguere. Illud vero argumentum aliter solvit, q. 8, de *Verit.*, art. 16, ad 8, de quo infra dicam.

5. Ægidii resolutio. — *Objectioni sibi factæ occurrit Ægidius.* — Aliter vero Ægidius, in 2, dist. 3, quest 1, art. 3, dub. 3 litterali, præter cognitionem vespertinam, et matutinam addit meridianam. Distinguit enim tria, scilicet, vespere, mane, et diem; vespere dicit esse in absoluta cognitione creaturæ secundum se, et in proprio genere, mane autem fieri dicit, quando ex cognitione creaturæ in proprio genere, Angelus in laudem Dei creatoris ascendit; cum autem in Verbo per visionem beatam creaturam Angelus intuetur, diem perfici dicit. Meridiana ergo est cognitione creaturæ in Verbo per visionem beatam, vespertina est cognitione ejusdem creaturæ in proprio genere, matutina est per ascensum a cognitione vespertina in laudem creatoris. Quod si objicias, quia hic ascensus non est nova cognitione, sed addit tantum actum voluntatis amantis, et volentis laudare Deum propter tale opus, quod totum ex vi ejusdem cognitionis naturalis fieri potest: respondet, tam vespertina, quam matutinam cognitionem adaptari ad cognitionem rerum, quam Angeli naturaliter habent: nec matutinam addere solam relationem voluntatis, sed aliquid perficiens cognitionem. Nam cognitione ejusdem creaturæ, prout a Deo procedit, id est, quæ Deum habuerit auctorem, et ab eo habuerit initium, matutina cognitione est, licet non sit meridiana, et videtur hic modus dicendi habere fundamentum in Augustino in locis citatis, ubi sæpe illa tria distinguunt, vespere, mane, et dies, unde in dicto cap. 22, lib. 4, in *Genes.*, ait: *Post vespere fit mane, cum post cognitionem propriæ naturæ quæ non est, quod Deus, refert se ad laudandam lucem, quæ ipse Deus est cuius contemplatione formatur, utique et fieri dies.* Expressiusque, lib. 14, de *Civitat.*, cap. 7, lucem primo die factam de spirituali luce, in qua et tenebrae non sunt, interpretans, addit: *Fit tamen et vespere diei hujus, et mane aliquatenus, quoniam scientia creaturæ comparatione scientiæ creatoris quodammodo vesperrascit. Itemque lucessit, et mane fit, cum et ipsa refertur ad laudem dilectionemque creatoris.*

6. Improbatur tamen Ægidii resolutio. — Sed sine dubio sententia hæc aliena est in

multis a mente Augustini. Primo, quia numquam Augustinus posuit matutinam cognitionem mere naturalem, sed semper tribuit illam lumini glorie, ut in citatis locis videre licet. Secundo cum dicit vespertinam cognitionem ascendere in mane, *cum ad laudem dilectionemque Dei referatur*, sine dubio non loquitur de dilectione naturali, sed de supernaturali, ex charitate, quia loquitur de charitate, quae ad beatitudinem sanctorum Angelorum perduxit: ergo asserere minime potuit cognitionem ipsam naturalem creaturarum fieri matutinam per relationem illam in laudem et dilectionem Dei naturalem. Tertio, quia, ut Angelus referat cognitionem creaturarum in laudem, et dilectionem Dei, necesse est, ut præcognoscatur Deum esse auctorem et principium creaturarum, nam propterea illum laudat et amat. Unde talis amor supponit cognitionem Dei ut auctoris creaturarum ex cognitione ipsarum creaturarum, ac proinde ante illam relationem ordine saltem naturæ supponitur cognitio creaturarum in Deo, eo modo, quo extra Verbum inveniri potest, id est, cognitio, qua cognoscuntur creature non tantum ut in se sunt, sed etiam ut sunt a Deo creatae: ergo talis cognitio nunquam potest esse matutina, quia secundum se spectata valde imperfecta est, et parum clara, et relatio ad Deum, quæ illi per voluntatem adjungitur, non reddit illam in genere cognitionis meliorem, licet moraliter perficiatur. Denique nunquam Augustinus distinxit in Angelis tres cognitiones, vel tres modos cognoscendi creaturas, sed tantum duos modos, scilicet, vel in seipsis, vel in Verbo, et sub cognitione creaturarum in seipsis comprehendit sine dubio cognitionem earumdem etiam ut sunt effectus Dei, si per proprias species creaturarum fiat, neque hoc appellavit unquam cognoscere creaturam in Verbo, vel in Deo, cum magis sit cognoscere Deum in creatura, vel potius ex creatura, quæ cognitio quoniam minor est, ut Augustini verbo utar, recte nomine vespere significatur: non ergo matutina nominatur secundum Augustinum, sed sub vespertina comprehenditur.

7. *Verbis Augustini n. 5 aliatis satisfit ex Alense.* — Quocirca, ut notavit Alexander Alensis, 2 part., quæst. 23, memb. 1, in duobus dubioliis, quæ in fine illius proponit, scientiam angelicam, quam uno loco vocavit Augustinus matutinam, in alio vocat diurnam. Nam lib. 11, de Civ., capit. 29, cognitionem sui in verbo diurnam vocat, eamque a cognitione sui in seipso tanquam a vespertina distinguit, et eas-

dem duas cognitiones paulo inferius clariorem, et obscuriorem vocat. Item cognitionem, quæ est in Verbo, quamque frequenter matutinam vocat, ad diem dicit pertinere, lib. 4, Gen., cap. 23, his verbis: *Multum interest inter cognitionem rei cuiusque in Verbo Dei, et cognitionem in natura ejus, ut illud merito ad diem pertineat, hoc ad vespeream; unde etiam recte infert Alensis eodem loco, non oportere distinguere cognitionem meridianam a matutina, quia apud Augustinum nulla est excellentior cognitio rerum creaturarum, quam cum cognoscuntur in Verbo: ergo si quæ dici, aut cogitari potest meridiana cognitio creature, illa profecto est, quæ in Verbo Dei clare viso perspicitur.* At vero hanc eamdem vocat Augustinus matutinam cognitionem, ut vidimus: ergo illa duo non sunt in doctrina Augustini distincta: unde colligere etiam licet, mane, et diem apud Augustinum non condistingui sicut duas cognitiones magis, vel minus lucidas, sed distinguui tanquam partem, et totum: nam dies componitur ex vespere, et mane, quod et meridiis vocari potest, quia non paulatim crescit in luce, sed subito illucescit post vespeream, et diem consummat; sic dicit dicto cap. 7, de Civit. *Fit vespere diei hujus, et mane aliquatenus, etc.*, et infra dicit, recurrente mane post vespeream, diem unum consummari, et l. 4, in Genes., c. 25, *Post vesperas, et mane dies unus*, et sic de ceteris.

8. *Vera resolutio dubii hactenus discussi.* — Concludimus ergo, secundum Augustinum, unicam tantum esse scientiam matutinam Angelorum de rebus creatis, illamque esse visionem earum in Verbo, ac proinde hanc solam esse cognitionem matutinam. Hæc est sententia D. Thome, 4 part., q. 58, art. 6 et 7, quam ibi frequentius sequuntur novi expositorum, et eamdem tenet Alensis, dicta quest. 23, memb. 1 et 6. Et videtur sufficienter probata ex dictis. Primo quia cognitio matutina ex mente Augustini est perfectissima omnium, quas Angelus potest habere de creatura: sed cognitio perfectissima unica tantum est, et illa sine dubio est per visionem in Verbo: ergo illa sola est matutina. Secundo Augustinus tribuit cognitioni matutine, ut per illam videantur res in rationibus suis, per quas flunt, seu in arte divina, sed hoc modo tantum videntur per visionem beatam: ergo sola visio beatam est scientia matutina. Tertio Augustinus, dicto cap. 7, lib. 11, de Civit., et lib. 2, Gen., cap. 8, solis Angelis sanctis, et a principio beatitudinis tribuit cognitionem matutinam, nun-

quam tamen illam concedit Angelis, qui peccaverunt: imo hoc modo distinguit lucem a tenebris, ut postea videbimus: ergo signum est, in sola scientia beata ponere cognitionem matutinam, nam aliæ scientiæ in Angelis malis fuerunt.

9. *In verbis Augustini difficultas adhuc restat.* — Solum restat obscurum in doctrinam Augustini, quod dicit, cognitionem Angelorum de creaturis in seipsis fieri mane, cum ad Dei laudem referatur, ut habet lib. 11, de Civit., cap. 7, et lib. Gen., cap. 22 et 25. In hoc non fundati sunt, qui dixerunt duplē cognitionem matutinam, naturalem scilicet, et supernaturalem, vel alii modis supra relatis. Quos in hac parte sequitur Daniel Malonius, in 2, d. 3, disp. 18, nam licet in sect. 2, decem, vel undecim modos dicendi referat circa illam distinctionem, et omnes impugnet: nihilominus in sectione prima, fateatur cognitionem matutinam duplē esse. Una est visio creaturarum in Verbo, alia est, cum Dei cognitionem referunt ad Deum amandum. Unde addit, in malis Angelis nunquam fuisse cognitionem matutinam priorem, fuisse tamen posteriorem saltem in primo instanti, in quo creati sunt. Sed non existimo esse hoc menti Augustini conforme; quia si cognitio vespertina erat prius saltem natura, quam ad laudem Dei referatur, non fit matutina per hoc quod ad laudem Dei referatur, quia cognitio matutina, et vespertina differunt in intrinseca ratione, et perfectione cognitionis, quæ non variatur per hoc, quod in laudem Dei referatur, ut supra ponderavi.

10. *Verus sensus illorum verborum probatus efficaciter ex variis ejusdem Augustini locis.* — Neque Augustinus, si attente legatur, unquam dixit vespertinam cognitionem relatam ad Deum fieri matutinam, sed per illam relationem, vel post illam sequi mane, et perfici diem, quod longe diversum est. Hanc vero fuisse sententiam Augustini, patet ex dicto capite septimo, libro undecimo, de Civitat., ubi sic ait: *Scientia creature comparatione scientie creatoris quodammodo vespascit, itemque lucescit, et mane fit, cum et ipsa refertur ad laudem dilectionemque creatoris.* Ubi non est sensus, ipsam vespertinam cognitionem lucescere, et mane fieri, cum refertur, etc., sed sensus est, media illa relatione, vel per meritum illius lucescere, et oriri mane in mente Angelorum, utique per visionem in Verbo, et sic diem consummari, et hic sensus patet ex verbis subiectis, quæ priora declarant. *Cognitio*

creature in seipsa decoloratior est, ut ita dicam, quam cum in Dei sapientia cognoscitur velut in arte, qua facta est, ideo vespere congruentius, quam nox dicitur, quæ tamen, ut dixi, cum ad laudandum, et amandum referunt creatorem, recurrit in mane, et hoc cum faci in cognitione sui ipsius, dies unus est. Non ergo ipsa cognitio vespertina per relationem fit mane, vel matutina, sed *recurrent in mane*, id est, quasi pro termino habet ipsum mane, et ita unus dies perficitur; unde expressissime libro 4, Genes., cap. 22. *Ita ut post vespeream fiat mane, cum post cognitionem suæ propriæ naturæ, qua non est, quod Deus, referat se ad laudandum lucem, quod ipse Deus est, cuius contemplatione formatur.* Ecce non vespertina cognitione fit matutina, sed *post vespeream fit mane*, nec vespertina in se lucidior fit per illam relationem, sed per conjunctionem ad mane quodammodo formatur; et sic etiam dixit ibidem, cap. 25, in illis diebus non nominari noctem, *quia tunc nox ad diem pertinet, non dies ad noctem, cum sancti Angeli id, quod creaturam in ipsa creatura noverunt, referunt ad illius honorem, et amorem, in quo æternas rationes contemplantur, eaque concordissima contemplatione sunt unus dics.* Per illam ergo relationem non fit alia cognitione matutina, sed quasi conjungitur vespertina cognitione matutinæ. Unde obiter colligo, hoc intelligendum esse de relatione perfecta, et perseverante usque in finem, quam Angeli mali non habuerunt, et ideo nec ad matutinam cognitionem pervenerunt; sicut et nos licet qualemcumque cognitionem vespertinam, quam habemus, in Dei laudem referamus, non statim fit nobis, neque fiet matutina nisi in illo amore usque in finem perseveremus, et tunc etiam in nobis spiritualis dies ex vespertina, et matutina cognitione complebitur, ut, in dicto cap. 25, Augustinus conclusit, dicens: *Sunt unus dies, quem fecit Dominus, cui conjugetur Ecclesia, de hac peregrinatione liberata, ut et nos exultemus, et jocundemur in eo.*

11. *Dubium secundum principale circa idem fundamentum Augustini positum in num. 1, quidnam fit cognitio vespertina.* — *Resolutio bipartita.* — Ostenditur pars prior. — Atque ex his expeditum manet secundum dubium, nimimum, quid sit cognitio vespertina. Nam hæc est cognitio creaturarum in proprio genere, qualis in Angelis est illa, quam de creaturis habent per proprias species earum, ut satis expresse, et evidenter docuit Augustinus, libro quarto Genesis ad litteram, cap. 8, ibi: *In sive*